

דברי סיבום לפרק "כהן גדול"

בפרק זה נדונו מקצת דיני הכהן הגדול ועיקרי דיני המלך.

כיון שתפקידיו של הכהן הגדול קשורים בעבודת בית המקדש, וכיחוד לעבודת הקודש ביום הכפורים, הרי רוב ההלכות הנוגעות לכהן גדול מקומן בסדר קדשים או במסכת יומא. ואילו במסכת סנהדרין מרובר בעיקר בכהן הגדול כאיש מורם מעם – מבחינת יחודו בעיני החוק, ומבחינת כבודו לגבי שאר ישראל. סוכם כי מבחינת מעמדו המשפטי דין הכהן הגדול כדונו של כל אדם מישראל. אולם נתייחד דינו בכך שכאשר הוא מואשם באשמה של דיני נפשות הריהו נדון בבית דין של שבעים ואחד. ולענין מעלתו על העם למדנו כיצד נהגים בו כבוד בכל שעה, שאף בזמן שהוא אבל מושיבים אותו למעלה מן העם, והעם כביכול מקבל על עצמו את צערו. זאת ועוד: כפי שהוכרר בגמרא אין הכהן הגדול רשאי להתאכל אכלות שלמה ולהטמא אף לקרוכיו הקרובים ביותר, אף לא ללוות את מטתם, ולכן העם נושא כביכול את אכלו, וכעין האמור באהרן הכהן בשעת אכלו¹ ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף ה"².

בפרק זה מובלטה ההלכה, שיש להבדיל בין מלך השומר על כל דיני התורה ומצוותיה (מלכי בית דוד), לבין שאר מלכי ישראל כגון מלכו בית חשמונאי בתקופת הבית השני. הראשון שונה משאר בני העם רק בכך שדיני הנפשות שלו נדונים בבית דין הגדול של שבעים ואחד. ואילו המלך מהסוג השני – והוא המלך שבו דנה המשנה – שמר אמנם על חוקי התורה בעיקרם, אך בשום פנים אי אפשר היה לדון אותו, כיון שכוחה של הסנהדרין לא הגיע עד כדי כך. מלך זה שוחרר מחובת העמידה לדיון (ועל כן – גם מן היכולת לשמש דיון בכל בית דין שהוא) כדי לא לגרום לסכסוך בין המלכות והדיינים. וכבר מצאנו גם במקומות אחרים מקרים בהם ויתרו חכמי הסנהדרין על מקצת מכות סמכותם כאשר הפכה סמכות זו להיות הלכה ערפילאית שאין לה קשר למעשה.

מבחינת זכויותיו וחובותיו יש לחלק את המצוות והדינים הנוגעים למלך לשני חלקים: יש דינים החלים על המלך כמצוות פרטיות אישיות שהן מצוות שהוא מתחייב בהן כאשר הוא מלך. ויש דינים הנוגעים כרב או כמעט לעניני הנהגת המדינה. לחלק הראשון יש למנות את מצוות לא תעשה האוסרת על המלך לשאת יותר משמונה עשרה נשים, הגבלה הקיימת אך במלך לבדו, ואת מצוות העשה של כתיבת ספר תורה מיוחד לשמו שהוא חייב לשאתו עמו תמיד. אף מצוות לא תעשה האוסרות על המלך להרבות לו סוסים או להרבות לו כסף וזהב הן בעצם מצוות הנוגעות להנהגתו האישית, כי לפי מסקנת ההלכה אין מצוות אלה מנבילות את זכותו של המלך לאסוף כסף וזהב למטרות צרכי המדינה, גם אם רבים הם מאד, או להרבות סוסים לצורך ניהול מלחמה, ולא הוגבל המלך אלא בהתהדרות פרטית אישית בעושר או במרכבות שלא לצרכי המדינה.

תחומי שלטונו וזכויותיו של המלך לא נתפרשו בפרק זה בכל פרטיהם, שכן מאחר שנתקבלה ההלכה כי הדברים שבפרשת המלך שבספר שמואל³, עם היותם במקורם מנוסחים בדברי איום, מכל מקום יש בהם רשימה מחייבת של זכויות המלך, הרי שלא היה צורך בפרוט נוסף. וכיון שכבר נאמר בתורה כדיני המלך, כיצד יש לציית לו, ובפרט כמה שנאמר ביהושע⁴ שהיה הלכה למעשה מלך ישראל לא היה צורך בפרוט רב של דינים אלה. דבר זה מובן גם מהמת תפקידו של המלך בהיותו ראש הרשות המבצעת, שמעצם תפקידו אין הגדרה מוקדמת לדברים שהוא חייב לעשות, לפי שכל צרכי הנהגת המדינה חייבים להיות לנגד עיניו. ומשום כך נתנה לו התורה זכויות רחבות מאד לעשות כראות עיניו למען שלומה וטובתה של המדינה, ורשות בידו לענוש בענשי גוף (ואפילו עונש מוות) וממון את כל המעכבים בעדו, וכל שכן המורדים בו, וכן להסדיר את החוקים והנהגים הנוגעים בשלומם של בני המדינה, כאשר אין בתי הדין יכולים (מפאת הגבלות הדין או טעם אחר) לעשות זאת. מצוות עשה מיוחדת היא לקבל את שלטונו של המלך כיראה וככבוד, וכיון שכבוד המלכות הוא כבוד העם כולו, ואינו רק כבוד אישי שלו, אין המלך עצמו רשאי למחול על כבודו. ומשום כך בכל הזדמנות, ואפילו בשעת אכלו, הכל (וכהן גדול בכלל זה) חייבים לנהוג בו כבוד ומורא.

א. ויקרא י. 1.

ב. שמואל א' ה. יא"ט.

ג. יהושע א. יח.